

Vi burde hellere have lavet en ny læreplan om *venskabs*miljøer end om *lærings*miljøer!

Kjeld Rasmussen (KR), red. af 0-14, taler med Erik Sigsgaard (ES) en dag i juni 2021 om leg, læring, venskaber, og ikke mindst om hvorfor man ofte overser børns egne meninger om, hvad der skal ske i deres institution og skole.

Erik Sigsgaard har i årtier arbejdet med småbørnspædagogik som seminarielærer, rektor for Albertslund Børnehaveseminarium, forskning i små børns liv og forfatter til flere bøger om skæld ud, leg og børns medbestemmelse. Før dét var han medlem af Københavns Borgerrepræsentation og af Folketinget.

KR: "Vi skal tale om to emner, der er flettet sammen – de nye, styrkede pædagogiske læreplaner og det, der er et meget gennemgående begreb i disse, nemlig 'læringsmiljøer'. At man i dagtilbud skal tilstræbe at skabe mange slags af disse læringsmiljøer – i dagligdagens aktiviteter og i forskellige pædagogiske forløb. Desuden er legen fremhævet en del mere end tidligere. Hvad tænker du grundlæggende om alt dette?"

ES: "Jeg ser det mest som et led i en ændring af småbørnsinstitutionerne i retning af mere vægt på læring og mindre vægt på det, børn selv foretager sig – i leg og med hinanden. Jeg ser det som en del af et langsigtet forløb, hvor for eksempel de seksårige skæres fra. Da 'Børnehaveklasserne', som det hed dengang, i sin tid blev oprettet, kom de efter nogen tid til at hedde '0.klasse', som senere blev obligatorisk og der blev endog tilføjet en *mødepligt*, hvis man var tilmeldt ordningen.

Dette er en udvikling, der langsomt har sneget sig ind og det vel at

mærke uden at man på noget tidspunkt har spurgt Folketinget om 'lov' til at ændre dagtilbuddene til et øget 'institutionaliseret' foretagende og det har man gjort i en grad, så vi i dag er på en delt førsteplads i hele verden (sammen med Australien) mht., hvor meget tid børnene er under 'institutionelle' forhold. Et andet lille men sigende eksempel – for 14 dage siden fik børnene i Sverige sommerferie (*:vores samtale finder sted den 16.juni 2021.red*). Men de danske børn forbliver stadig i skolen/institutionen.

Man kunne så måske tænke, at dette betød, at de danske børn når de nu er der længere tid, så også lærer meget mere end for eksempel de svenske. Det går vi jo ud fra, at når man går i skole og institution, så lærer man meget mere ...”

KR: ”... jo flere timer, jo bedre...”

ES: ”Ja, netop. Og dét har man ikke kunnet påvise! En nylig undersøgelse over Folkeskolereformens effekter viser i stedet, at børnene ikke er blevet bedre til hverken dansk, matematik, engelsk, eller noget som helst, og heller ikke på det sociale område er der sket forbedringer. Tvært i mod ser det ud som om, det går tilbage.

Derfor er man nu begyndt at sige, at det var jo galt med den der Skolereform og vi må gøre noget ved det. Men det indebærer desværre ikke nogen helt grundlæggende spørgsmål i retning af, om vi mon er *helt* galt på den? Kan det måske tænkes, at hvis børn går *for meget* i institution/skole, så går det ud over deres læring? At de ligefrem bliver dårligere? Jeg skrev jo i sin tid bogen 'Hvad er et godt seks års liv' og da talte jeg med mange børn i cirka 6-7 års alderen og dem var der ellers ingen, der talte med om det med skolereform og hvad de gerne ville i deres institutioner og skole. Jeg spurgte for eksempel en 7-årig: ”Hvis du skulle bestemme, hvad skulle der så laves om i skolen?” Hans svar: ”Ja, timerne, de skulle være frikvarterer, og frikvartererne, de skulle være timer”.

Og jeg tænker jo som forsker: Hvornår har nogle interesseret sig for, hvad børn lærer i *frikvartererne*? Det véd vi faktisk ikke noget om.”

KR: ”Erik, du ser altså på den lange bane, at der bliver mere og mere 'traditionel læring', flere timer, mere institutionalisering. Men dem der har skrevet den nye læreplan vil jo nok hævde, at de netop har *udvidet* det

tidligere læringsbegreb med læringsmiljøer i *hele institutionen* og med et meget bredt læringsbegreb. Altså sådan set ikke at vi tilføjer skolelærdom i dagtilbuddene men mere at kunne se, at i garderoben og i køkkenet er der rigtig mange læringsprocesser, børn gennemgår – og at vi som voksne skal være opmærksomme på dette. Altså en udvidelse af læringsbegrebet, ikke en indskrænkning?”

ES: ”Ja, men jeg ser det stadig som yderligere institutionalisering og som indgreb i børnelivet. For nogle år siden kom der fra DPU tanker om at foretage ’mellemrums-potentialisering’; med andre ord er der noget, som de betragter som ’mellemrum’, som vel må antages at være det tidspunkt, hvor der ikke rigtigt sker noget. Og de havde naturligvis specielt frikvartererne i tankerne. Og da de danske børn som nævnt lærer for lidt, så må vi intensivere undervisnings-indsatsen i frikvartererne. Det kom så vidt, at den daværende skolechef i Dragør udtalte, at nu ville de afskaffe alle frikvarterer. Jeg og andre tog debatten op og jeg tror, man kan sige, at vi vandt. De taler i hvert tilfælde ikke om det fra forskerne mere.”

KR: ”Jeg kan sagtens se parallellerne til dagtilbud i det, du siger, men hvis vi nu går mere direkte ind i det for de mindre børn – så er din oplevelse, at man centralt fra ønsker, at pædagogerne i højere grad får øje på lærings situationer og dermed i mindre grad på det *børnene selv* oplever og ’lærer’ af i deres eget samvær og leg.”

ES: ”Ja, det er helt samme tendenser. I gamle dage sagde skrædderne, at man kunne få sit tøj ’omforandret’. Og man er i gang med at omforandre institutionerne uden at spørge børnene selv. Nu da vi er ved at være ved enden af Corona perioden og børnene er kommet tilbage i dagtilbuddene og skolerne, så spørger man dem, hvad de har savnet mest. Det er så ikke ’læringsmiljøerne’ i børnehaven eller kemi-timerne i skolen, de peger på – men alle siger det samme: *Venerne!* Både børnehaven og skolen har dét til fælles: Det er dér, man møder sine venner! Når jeg derfor hører begrebet ’læringsmiljøer’ vinde frem, er min første tanke: Nu skal vi passe på, dét ikke går ud over noget andet. At voksne måske kommer endnu mere indover og bestemmer, hvad der skal ske, hvordan lokalerne er indrettet, og så videre, så børnene får mindre at skulle have sagt.

Derfor er det helt rigtigt, når du (KR) forleden dag nævnte for mig, at i Corona tiden havde man kunnet iagttage, at nogle børn – fordi de voksne, forældrene, ikke længere afleverede dem ved døren men at de selv gik ind, og at forældrene i det hele taget ikke var inde i børnehaven – nu havde det bedre med børnehaven. "Nu er det *min* børnehave!" (sagt af en 4-årig der tidligere havde haft det vanskeligt med at blive 'afleveret'). Vi skal nemlig passe meget på, at børnehaven – dagtilbuddene – ikke går hen og i højere grad bliver de voksne."

KR: "Du sagde den dag også, da vi talte om lidt af det samme, nogle sætninger om, at børnene kom i daginstitutionen for at mødes og for at *leve livet sammen med vennerne*. Skulle man i stedet for den nye, styrkede læreplan om blandt andet flere læringsmiljøer have skrevet en plan om *venskabsmiljøer*?"

ES: "Ja, det ville være rigtig godt! Men det ville kræve, at vi ser dem som *børn* og ikke som nogen der skal *læres op* eller som *elever*. Og at vi ikke giver pædagoger og lærere mere og mere bestemmelsesret over, hvad der skal ske med børnene."

KR: "Hvis jeg nu bad dig om at skrive et afsnit til Dagtilbudsloven om venskabsmiljøer, hvad kom der så til at stå i den?"

ES: "Først og fremmest skal man se på: *Hvad foregår der her hos os, som gør det svært med venskaber?* Jeg ville eksempelvis skrive et afsnit om 'pådutning af legekammerater', som kan være meget skadeligt for venskaberne. "I må også lige tage lille Egon med i jeres leg", siger pædagogen – til to piger som er midt i en intens leg, de har bygget op over tid. Egentlig en meget personlig og meget privat leg de har sammen, kunne man sige. Som *kan* være åbent for andre – men kun når pigerne selv er med på det. Og ikke kun fordi en voksen siger: *Nu* skal det være åbent og Egon skal også være med. De voksne mener ofte, at det hører med til at være social, at enhver kan komme og blande sig i ens leg. I det nævnte eksempel kom den voksne lidt efter tilbage og så da, at Egon stadig sad udenfor og iagttog legen – hvad han i øvrigt havde det fint med. Han var ifølge pigerne et lille barn, som ikke var født endnu!"

KR: "Dét ville altså være én overskrift i vores lov om venskabsmiljøer – hvilke dele af vores pædagogik gør venskaber svært?"

ES: "Ja, og videre: At man reducerer de voksne brug af 'Nu *skal* du eller alle

børnene gøre sådan og sådan...' til i højere grad at bygge på, at børnene gør noget i fællesskab og fordi de selv kan se en mening med det. Der er en forskel på, at noget er en *pligt* og at det er en *forpligtethed*, vi har i fællesskab. Eksemplet kunne være pædagogen, jeg oplevede, der sagde til børnegruppen: 'I eftermiddag kommer vognmanden og skal hente vores haveaffald og inden da skulle vi gerne have buskadset ryddet. Nu går jeg ud og tager fat – er der nogen, der vil med?' Det ville de alle sammen og pludselig var der en fælles forpligtethed – vi skal klare dette her – og vi skal klare det *sammen*. De kunne nu sammen med vennerne tage fat og med stor lyst og motivation. Den voksne kunne også have sagt: 'Nu *skal* alle børnene...' men hun valgte en anden vej, der bygger på fællesskab og fælles forpligtethed. Venner hjælper hinanden'.

KR: "Dét ville være én anden overskrift: '*Mindre pligt, mere fællesskab og forpligtethed*'".

ES: "Ja, og dét giver en helt anden stemning. Er det en pligt, falder der hurtigt nogle børn fra og til sidst står der kun de to voksne tilbage i buskadset. Her skete der det, at en af de voksne lidt efter gik hen og råbte ind ad det åbne vindue: "Høj – vi mangler folk i buskene!" Er det ikke herligt? – og så kom der faktisk 'folk i buskene'. Børnene ville gerne hjælpe og være en del af det, der skete – de følte en positiv forpligtethed, ikke en pligt. Og det var meningsfuldt – der skulle jo komme en vognmand og man måtte være klar til det!"

KR: "Jeg hører jo også i dit eksempel, at børnene er prægede af, at vi har et fælles projekt og vi skal gøre dette her *sammen*. Og jeg oplever jo, at de stærkeste venskaber netop opstår, når man skal gøre noget sammen – bestemte lege, rydde buskads, eller hvad det nu måtte være. Relationerne og den fælles forpligtelse er det sammenbindende kit."

ES: "Ja! Samtidig er vi ved at glemme, at *mindre børn primært lærer med kroppen, og ikke med hovedet*. Kaj Himmelstrup¹ blev engang spurgt om definitionen på læring hos små børn og svarede: "Når små børn skal tilegne sig verden – så putter de den i munden! De smager på den, de bider i den, de skiller den ad og undersøger den." Det har vi ikke i tilstrækkelig grad taget højde for i meget pædagogik i dag, synes jeg.

Et andet eksempel jeg oplevede var nogle børn, der hoppede i 'hoppebøl' (:trampolin), op og ned mange gange og de havde det vældig morsomt. De talte, råbte og lo. Der kommer så en voksen, som insisterer på, at nu skulle de stoppe, fordi der er 'sprogstimulering' på programmet 10.30. Børnene bliver afbrudt i noget, der virkelig er intenst og meningsfuldt for dem. Og de *var* jo i øvrigt i gang med noget, der i høj grad involverede sprog. De sang ovenikøbet – og et par voksne i nærheden sang med. Jeg ser det som skoleagtigt, det der sker. Børnene var jo i gang med at danne *deres eget* læringsmiljø – men bliver i stedet påduttet et voksenstyret læringsmiljø.

Vi kan altså tilføje et nyt punkt til det med venskabsmiljøer – at når børnene 'gør det løs' ('kører derudad') og måske gentager og gentager nogle af de samme handlinger, så må vi ikke afbryde dem! En lille gut kom hjem fra børnehaven og fortalte med strålende øjne sin mor, at han og Camilla (bedstevennen) havde kastet puder på hinanden og at de bare kunne gøre det løs. Det var deres måde at vise venskab på overfor hinanden. Der kom ingen voksne og afbrød dem.

Dét må ikke afbrydes, medmindre det er strengt nødvendigt!"

KR: "Jeg vil gerne bidrage med en beretning, Jan Kampmann engang fremlagde i et foredrag: Han er ude for at observere – i en vuggestue tror jeg – og sidder i et lokale, hvor to børn, delvist sammen med en voksen, bygger med klodser og har fået lavet en fin 'skulptur'. Den voksne må så forlade lokalet i et kort ærinde og imens snakker de to børn glade om, at de gerne vil lave en helt anden 'skulptur' og de spreder derfor alle klodserne og skal til at gå i gang – da den voksne kommer tilbage og udbryder: "Sikke nu et rod I har lavet – nu må I rydde det hele op igen!". Den voksne var vist en udmærket pædagog, men hun havde jo ikke set eller hørt 'mellemspillet' og derfor fik hun afbrudt en rigtig god og intens aktivitet hos de to børn. Da Jan senere taler med hende, bliver hun meget forbavset over at høre om hans iagttagelser – og siger, at hun nok burde have undersøgt drengenes projekt nærmere, før hun afbrød det."

ES: "God historie! Jeg mindes også en børnegruppe, jeg engang var på besøg hos og hvor jeg på et tidspunkt lige ville kigge ind for at se, om der foregik

noget der og om de måske havde brug for min 'guidance'. Én af børnene siger så til mig: 'Erik, du afbrød os altså lige midt i noget!'. Det var en enestående oplevelse for mig og jeg tænkte, at det var stærkt af drengen at sige det - samt vigtigt for mig, at han sagde det. Og små børn siger det mange gange, måske ikke med så rene ord som drengen her. 'Vi hoppede lige så godt...' eller bare 'Øv!'. Hos børn skal man lytte godt efter og bagved."

KR: "Nogle gange siger de heller ikke noget – de viser det bare med deres mimik og deres kropssprog. Og alt dette understreger pointen om, at vi voksne skal øve os i ikke at afbryde børn i flow. Vi kan som voksne have et behov for at vise, at vi *gør* noget – vi bryder ind, vi markerer os. Det skal vi måske aflære eller reducere.

Tilbage til udgangspunktet. De nye læreplaner og deres læringsmiljøer – hvorfor er det sådan en plan vi har fået og ikke en plan som den, vi taler om her og hvor du fremhæver børnenes egne initiativer og behov, venskaber, forpligtethed, og så videre?"

ES: "Det er egentlig så enkelt, det, vi sidder her og taler om. Hvorfor gør man det så frygtelig indviklet i det, der er indeholdt i den nye læreplan? For mig at se fremmer man den opfattelse, at det er os som voksne, der véd ting og at vi skal overføre vores viden til børnene. Men på den anden side er der bestemt det positive ved ikke at tale om læring men om læringsmiljø, at man prøver at bryde med den 'opsplittede' form for læring – for eksempel det med børnene der hoppede men pludselig får det afbrudt og 'splittet' op – for nu er der sprogstimulering.

Når det kommer til leg, tænker jeg, at man burde have spurgt sig selv:

Hvor lidt læreplan og 'læringsmiljø' kan vi nøjes med?"

KR: "Man kan nogle gange filosofere over de pædagoger, der egentlig hælder mest til denne ikke-opsplittede læring i modsætning til den opsplittede – at de måske alligevel føler sig presset til det sidste. P.gr.a. dårlige arbejdsvilkår med normeringer og andre rammefaktorer? Eller er det nemmere med det mere 'skemalagte', lige til at gå til? Mange pædagoger har jo bestemt indsigt i disse mekanismer med læring men praktiserer ikke altid deres viden optimalt?

Jeg har selv været med til at lave evalueringer af tidligere læreplaner

og der er flere indicier på, at pædagogerne faktisk har taget godt imod de forskellige pædagogiske læreplaner.”

ES: ”Jeg tror, det er rigtigt, at det for mange pædagoger – og andre faggrupper – kan være vigtigt at have noget at ’holde sig til’. Sådan er mange af os voksne jo også selv vokset op – fra vi gik i skole til vi kom ind på en uddannelse. På den måde har vi lært, at det er nemmere, at *vi* ved, hvad *I* har brug for.”

KR: ”Vel også vigtigt at pege på at modsætningen til læreplaner og læringsmiljøer ikke er en laissez faire agtig tilgang, hvor de voksne blot står og kigger på, mens børnene leger og *udvikler sig* – og det synes jeg nu også er gået klart igennem i de eksempler, der har været i samtalen her.”

ES: ”Det er *hårdere* at arbejde ud fra en stadig opmærksomhed på, hvordan har børnene det. Hvad tænker de? Hvordan kan vi forstå det, de siger eller gør? Det betyder, at jeg aldrig som pædagog kan gøre det samme, som jeg gjorde i sidste uge eller sidste år. Der var én, der engang sagde, at efter en dag på denne måde er man mindre træt i hovedet men mere træt i benene. Og det er sådan, tror jeg, at er der nogle, der i disse år føler sig trætte i hovedet, så er det dem, der arbejder med de mindre børn.

Samtidig er det nemlig sådan – det er noget jeg har arbejdet meget med de senere år – at mange situationer med børn ender i misstemning og ’hvor mange gange skal jeg sige det til dig!?’ . Det ender med skæld ud og det var slet ikke det, vi ville. Dét har jeg dokumentation for i dag – at de allerfleste pædagoger har det skidt med at være pædagoger på dén måde, hvor børnene skal lyde og skal formes ind i systemerne. Det er en uløselig opgave og deraf opstår frustrationerne.

Mange pædagoger fremhæver, og med megen rette, at de normeringer de skal arbejde under, ikke gør det muligt for dem at arbejde på en måde, vi taler om her. På en måde som man selv kan acceptere som pædagog.”

KR: ”Jeg husker et foredrag, jeg holdt for nogle få år siden, hvor jeg på et tidspunkt sagde ud i salen: ’Det er afgørende at blive ved med at spørge sig selv: Hvorfor var det nu egentlig jeg blev pædagog? Og er jeg stadig pædagog på den måde, jeg dengang ville være det?’. Dét gav så meget snak ved bordene, at jeg måtte suspendere foredraget nogen tid. Mange tanker blev udvekslet om dét udsagn!

Personligt møder jeg rigtig mange pædagoger, der gør et stort og flot pædagogisk arbejde – blandt andet møder jeg dem via 0-14 – og jeg har jo ingen indvendinger mod, at mange pædagoger også arbejder med de mere samlede pædagogiske forløb og initiativer – de kan arbejde med *mange* forskellige tilgange, som både de og børnene synes giver mening. Det risikable er, at det i tidsfattede rammer kan fjerne opmærksomheden fra en glæde ved de små situationer, hvor et barn pludselig lyser op ved at noget sjovt og anderledes sker, eller det pludselig indser noget nyt, eller bedste vennen dukker op i døren. En hverdag med 20 små børn består jo af hundredvis af små situationer – og du er jo selv fantastisk til i dine bøger og foredrag at samle sådanne eksempler op og sætte dem i perspektiv – og det er, som du sagde forleden *livet*, der udfolder sig for barnet og for deres samvær med vennerne. Glæden ved at opleve det var vist også for de fleste essensen i, at de oprindelig blev pædagoger.”

ES: ”Det kan måske nogle gange være vanskeligt at se, hvad kan *jeg* gøre som enkeltperson, som pædagog. På sin vis er man omgivet af læreplaner, med principper om læringsmiljøer og meget andet, som man ikke oplever, man kan gøre noget ved eller gå op imod.

Men der *er* faktisk en del, der har besluttet sig for at gøre det anderledes – som går op imod strømmen ift. læreplaner og rammeplaner og alt det – og arbejder med børnene på andre måder. Måske ved bogstavelig talt at samle alle de småskillinger, man kan få fingre i og beslutte, at nu skal hver enkelt pædagog have mulighed for at dygtiggøre sig i lige præcist det, de synes er sjovt og udviklende at arbejde med både for dem og børnene og blive bedre til at se de små øjeblikke, skabe bedre rammer for leg og kreativitet og for at give børnene selv stemme. Og at – som vi var inde på: Som barn lærer man med kroppen!

Vi skal se det lille barn som en forsker, der lærer om verden med glubende appetit. Og hvor deres venskaber fylder utroligt meget. Så, jo mindre vi gør dette vanskeligt for børnene, jo bedre. Og derfor: Jo mindre læreplan, jo bedre.”

Se også 0-14 nr. 3-2021 side 6-9, bl.a. med citater fra ovenstående!